

Frank Kermode
 «Όλος ο κόσμος μια σκηνή.
 Η εποχή του Σαίξπηρ»
 Μετάφραση Λήδα Φίλιππούλου
 Εκδόσεις Μ.Ι.Ε.Τ.
 Φεβρουάριος 2011

Πόλις Σαίξπηρ προέκυψε τον τελευταίο καιρό. Όπως φαίνεται, ο Σαίξπηρ εξακολουθεί να ενδιαφέρει, μπορεί και να συγκινεί, παρά τη χρονική απόσταση κοντά τεσσάρων αιώνων. Το 2014, θα εορτάζονται τα 450 χρόνια από τη γέννησή του, στις 23 Απριλίου 1564, και δύο χρόνια αργότερα, το 2016, τα 400 από το θάνατό του, στις 23 Απριλίου 1616. Πολλίς Σαίξπηρ, λοιπόν, τόσο στο θέατρο, όσο και στο χώρο του βιβλίου. Στο θέατρο ανεβάνουν οαιξπηρικές παραστάσεις για όλα τα γούστα. Κλασικές, όπως και χαρακτηριστικές. «Το ημέρωμα της στρίγγλας» από το Κ.Θ.Ε.Λ., μεταμορφώνεται, όπως το καλύτερο οαιξπηρικών έργων αγγλικής εμπνεύσεως «Ολόκληρος ο Σαίξπηρ σε μια παράσταση», αλλά και υπεραρτηρωγές, κατά τις αποκαλούν τον «Θόλο» των Κιρκούλη-Μαρκουλάκη, που πρωταγωνιστούν στους ρόλους Οθέλλου-Ιάγου, έχοντας δάμα τους ως Διωνυσία την τηλεοπτική στορ Σμαράγδα Καράϊδη. Σημειώσαν ότι το δίδυμο των πρωταγωνιστών αναλαμβάνει από κοινού μετάφραση και σκηνοθεσία. Φαίνεται ότι έβρισκαν ανεπαρκείς ή και ακατάλληλες τις μεταφράσεις των ποιητών Ερμούνη Μπελιέ ή Διονυσία Καράϊδη. Ποσό μάλλον, τις παλαιότερες Κόστα Καρβαθίου και Βασιλή Ριώτα.

Περισσότερο, πάντως, εκλήθησε η μετάφραση βιβλίων γύρω από τον Σαίξπηρ. Εκτός από ένα χαρακτηριστικό ημερολόγιο για το 2011 με οαιξπηρικές ρήσεις και τίτλο, «Σαίξπηρ, το βίβιο των χρόνων», κυκλοφόρησαν και τουλάχιστον δύο μεταφράσεις σχετικά πρόσφατων αγγλικών βιβλίων. Τον περασμένο Δεκέμβριο εκδόθηκε η βιογραφία Σαίξπηρ από τον Πίτερ Ακρόντ, την οποία είχαμε παρουσιάσει, και δύο μήνες αργότερα, τον Φεβρουάριο, η μελέτη του Φρανκ Κέρμοντ. Το πρώτο βιβλίο είχε εκδοθεί στο πρωτότυπο το 2005 και το δεύτερο, ένα χρόνο νεότερα. Παρότι τα δύο βιβλία έχουν επικαλύψει, περισσότερο διαφέρουν παρά συμφωνούν. Άλλωστε, το οποιοδήποτε βιβλίο αφορά μεν ένα συγκεκριμένο θέμα, αλλά εκείνο που πατά χυδαφάρχει είναι το πού τον συγγραφέα του. Από το νύχτος του μέχρι το γνωστό του πεδίο, αλλά και εκείνο το δυσσυχροδιδικό στοιχείο, που αποκαλύπτει, μάλλον ασάφως, εμμόνως. Υστερα, πρόκειται μεν για δύο Αγγλούς, και τα άλλα, όμως, για δύο τελείως διαφορετικούς συγγραφείς. Επισχιώτης ο περσβήριος από τη Νήσο του Μαν, Λονδρέος ο νεότερος, με σημαντική ηλικιακή απόσταση, που «θίνε» το εύρος μιας κέρανος γενιάς. Το 1919 γεννήθηκε ο Κέρμοντ, το 1949 ο Ακρόντ. Στη διαφορά ηλικίας έρχεται να προστεθεί το χόσμο, που υπάχει στις συγγραφικές τους ενσυχολήσεις. Θεωρητικός και κριτικός της λογοτεχνίας ο περσβήριος, μυθιστοριογράφος ειδικευμένος στις βιογραφίες, ο νεότερος. Επιπροσθέτως, διαφέρουν ως προς το νύχτος. Στον Κέρμοντ βρισκόμαστε το γνωστό βρετανικό χόσμο, που καταλήγει συχνά σε δικαστική εμμόνεια, ενώ ο Ακρόντ φαίνεται μάλλον να στερείται από το βρετανικό χόσμο κριτικιστικό. Τέλος, μια πρόσθετη διαφορά, όσο αφορά τον έλληνα αντεγνώστη, είναι ότι ο μεν Ακρόντ παρουσιάζεται ως ένας δημοκλής μυθιστοριογράφος με έντεκα βιβλία και μεταφραστής μέσα στην τελευταία δεκαετία, ενώ ο Κέρμοντ ως ένας πρωτομηνικιστής. Αν δεν σφάλωμαι, το συγκεκριμένο βιβλίο για τον Σαίξπηρ θα πρέπει να είναι το πρώτο που μεταφράζεται. Γι' αυτό και αξί-

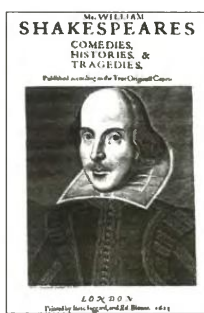

Ο Λούρενς Ολιβιέ στο ρόλο του Ιάγου από παράσταση του «Οθέλλου», που δόθηκε στο Ολντ Βικ Θέατρο του Λονδίνου, το 1938.

ζει πρόσθετος έπαινος στους υπεύθυνους του Μ.Ι.Ε.Τ., που το επέλεξαν. Ακόμη και ο θάνατος του Κέρμοντ, στις 17 Αυγούστου 2010, πέρασε στα νύχτια. Κι αυτή η ελάχιστη μνεία οφειλόταν σε ορισμένους πολιτικιστικούς συντάκτες με σχετικά κατώτατη.

Όσο αφορά την ενασχόληση των δύο Αγγλων συγγραφέων με τον Σαίξπηρ, έβρισκαν σε απάν από διαφορετικούς δρόμους και σε διαφορετική περίοδο της ζωής τους. Όπως έχουμε ήδη γράψει, το πάθος του Ακρόντ είναι η πόλη του, το Λονδίνο, και οι περιηγήσεις από όσους βιογράφους, είτε είναι Λονδρέοι είτε έζησαν στην πόλη για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα ώστε να λογαριάζονται ανάμεσα στους συγγραφείς της. Πρώτα εξέδωσε τη βιογραφία του ίδιου του Λονδίνου και μετά, του Σαίξπηρ. Αυτή η εμμόνη του Ακρόντ είναι εμφανής στη βιογραφία, όπου γίνεται μεγαλύτερη έμφαση στον τόπο παρά στο πρόσωπο. Ακόμη και η εποχή οαιξπηρική μέσα από την ενόνα του Λονδίνου κατά το γύρωμα του 16ου προς τον 17ο αιώνα. Σε αντίθεση με το βιβλίο του Κέρμοντ, που αφιέρωνε δύο από τα εννέα κεφάλαια για το ιστορικό βέθος πεδίου, ξεκινώντας από την θρησκευτική Μεταρρύθμιση και τον Ούκο του Τυδώρ για να καταλήξει στην Αγγλία της Ελισαβέτ.

Το βασικότερο στοιχείο διαφοροπο-

σής τους είναι ότι για τον Κέρμοντ ο Σαίξπηρ συνιστά ένα από τα πρώτα επιστημονικά του ενδιαφέροντα, εντασσόμενος στην πρώτη φράση της πανεπιστημιακής του σταδιοδρομίας. Ήδη, στη δεκαετία του '60, εκδίδει τέσσερα βιβλία γύρω από το οαιξπηρικό έργο. Το θεωρούμενο ως ένα από τα θεμελιώδη συγγραμμάτα του. «Η γλώσσα του Σαίξπηρ», που εξέδωσε το 2000, δείχνει ότι ο Σαίξπηρ αποτέλεσε διά βίου ερευνητικό αντικείμενο. Παρεμπιπτότως, στο βιογραφικό του συγγραφέα, που παρατίθεται στα «αυτάμα» του βιβλίου, αναφέρεται πως το 2002, μετὰ το «Η γλώσσα του Σαίξπηρ», εκδόθηκε το «Life after theory». Για να ακριβολογούμε, αυτό το δεύτερο δεν είναι βιβλίο του Κέρμοντ αλλά μια συναγωγή συνεντεύξεων, με θέμα το τέλος του θεωρητικού λόγου κατά αντιστοιχία προς το τέλος του μυθιστορηματικού. Σε αυτό δημοσιεύονται τέσσερις συνεντεύξεις, μεταξύ των οποίων και εκείνη του Κέρμοντ, δίπλα στη συνέντευξη του γνωστότερου στα καθ' ημάς Ζακ Ντερριότ.

Στην ελληνική έκδοση, ο τίτλος του πρωτότυπου έγινε πλαγίωσις, ενώ ως τίτλος επέλεξε μια οαιξπηρική φράση. Κατά τα άλλα, και από το βιβλίο ενταγεί μεταφραστικά. Μάλιστα, σε αντίθεση με το προηγούμενο, για την απόδοση στα ελληνικά των αποσπασμάτων από τα θεατρικά

έργα του Σαίξπηρ επιστρατεύθηκαν, πλην της μετάφρασης του Ριώτα, και άλλες νεότερες μεταφράσεις. Στο προηγούμενο βιβλίο κάναμε την παρατήρηση, ότι θα έβρισκαν περισσότερες υποσελίδες σημειώσεων ιστορικής φύσεως. Το ίδιο πιστεύουμε ότι ισχύει και για τη μελέτη του Κέρμοντ, όπου θα μπορούσαν να διαρθρωθούν και κάποιες αβλεπίες. Για παράδειγμα, ο Ιάκωβος Β', ο αποκαλούμενος και δούκας της Υόρσφ, που στάθηκε και ο τελευταίος ρωμαιοκαθολικός βασιλιάς της Μεγάλης Βρετανίας ήταν δευτερογενής υιός του Καρόλου Α' και όχι ανιψιός του.

Κατά τα άλλα, όπως προδικάζεται και ο τίτλος, από το βιβλίο για τον Σαίξπηρ δίνονται λιγότερα βιογραφικά στοιχεία από εκείνο του Ακρόντ, το οποίο και χαρακτηρίζεται βιογραφία. Ο Κέρμοντ, σύμφωνα και με τον τίτλο του πρώτου κεφαλαίου, που αποτελεί και τον τίτλο ολόκληρου του βιβλίου, επικεντρώνεται στην εποχή του Σαίξπηρ και κατ' επέκταση, στη μορφή του ελισαβετιανού θεάτρου. Παρουσιάζει θέματα και θέατρα, από τον θάνατο του Λούρεντ Αρχιδιάκονου και το θέατρο Σφάρα μέχρι το κλειστό θέατρο του Μπλακφράιερς. Ο κριτικός κομμός του βιβλίου του είναι τα οαιξπηρικά έργα. Μέσο από την ανάλυση των έργων δείχνει ποσό άλλαξε η γραφή του Σαίξπηρ με την αλλαγή του θεατρικού χώρου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα κεφάλαια για «τον πρώτο Σαίξπηρ» και «τα θεατρικά έργα στη Σφάρα». Από το «Όπως αγαπάτε», που εκάζεται ότι είναι το πρώτο έργο το οποίο ανέβηκε στο θέατρο Σφάρα, μέχρι τον «Κοριολάνο», την τελευταία από τις τραγωδίες που ανέβηκε στο θέατρο Μπλακφράιερς. Σε αυτά τα κεφάλαια, εμφανίζεται ο εμβριθής μελετητής του Σαίξπηρ και ταυτόχρονα, ο αυστηρός κριτικός απέναντι στους άλλους μελετητές του Σαίξπηρ. Ερμηνεύει τους χαρακτηριστές, συκρίνει ήρωες διαφορετικών έργων, αποκωδικοποιεί τους συμβολισμούς, και βεβαίως, επιμένει στη γλώσσα του Σαίξπηρ. Για παράδειγμα, στον «Κοριολάνο», επισημαίνει την εμμόνη του Σαίξπηρ στη λέξη «όνομα» και την καθαρά θέση που αυτή κατέχει στη γλώσσα του, με τις παραλλαγές της και τις διαφορετικές συνδηλώσεις της. Ακόμη, δείχνει την μνήμη του Σαίξπηρ να δέσει θέματα και χαρακτηριστές, αφενός μεν με την επικριτικότητα του καιρού του, αφετέρου με την Ιστορία. Κατ' επανάληψη επανέρχεται στα δάνεια του Σαίξπηρ από την κλασική ελληνική γραμματεία. Ο Κέρμοντ είναι σύντομος στις περιγραφές, ενώ, στις παρατηρήσεις του, αποβαίνει συχνά δικαστικός αλλά και καιρός.

Το βιβλίο του δεν τελειώνει ως εμμόνεια, με το δάνειο του Σαίξπηρ, τη διαθήκη του και την μετέπειτα τύχη του, αλλά με μια μικρή ανάλυση του τελευταίου θεατρικού έργου, που αποδέχεται πλήρως ή κατά μέγιστο μέρος ο βιβλίο του, «Τρυφή». Ο Κέρμοντ κλείνει το βιβλίο του με ένα «βιογραφικό σημείωμα», όπου δίνει ως βοήθημα του αναγνώστη έναν κατάλογο με καταπονημένα έργα. Το σημείωμα δείχνει ποσό ενήμερωμένος παραμένει μέχρι τέλος γύρω από το θέμα Σαίξπηρ. Δεν μένει, όμως, ότι πρόκειται για βιβλίο, που δεν έχουν μεταφραστεί, ίσως να χρειάζονται ένα δεύτερο βιογραφικό σημείωμα της μεταφράστρας, με δυο-τρία καταπονημένα βιβλία για τον έλληνα αναγνώστη. Βέβαια, δεν μπορεί να γίνει γενικότερος λόγος για οαιξπηρική βιοβιογραφία και ποιά περισσότερο για πρωτομηνικιστική οαιξπηρική. Απτά, ακόμη και ως σχολία, φαντάζομαι εν Ελλάδι πολυτέλειες. Πολυτέλειες για αργόσχολους ή για κλινακά μονομαίες.